

ZORA

GLASILO KATOLIŠKO-NARODNEGA
DIJAŠTVA

LETNIK XIX.

ZVEZEK 10.

1912

LJUBLJANA

1913

ZORA izhaja vsak mesec dvajsetega z Leposlovno prilogo ter stane celoletno 5 kron, za dijake 3 krone

Tisk Katoliške tiskarne

Vsebina:

	Stran
Katoliško narodno dijaštvo!	257
Dijak — organizator. (Josip Koruza)	258
Dijaško stanovanjsko vprašanje. (Iv. Zgur)	263
Odgovor uredniku. (J. P.)	268
Reforma uprave in reforma srednje šole. (M. N.)	274
Visokošolski vestnik	277
Srednješolski vestnik	279
Socialni vestnik	279
Kultura in verstvo	280
Listnica uredništva	282

Leposlovna priloga.

Mladost. (Narte Velikonja)	283
Bela jadra (Andreanov)	284
In tebe še ni ... (Andreanov)	284
Ob slovesu. (S. Volgin)	284
Quatrain. (S. Volgin)	285
Demotožje. (Dolenjčev Cene)	285
Naša najnovejša. (A. Remec)	285
Književnost in umetnost. (Na ovitku)	

Slov. dijaška zveza, Ljubljana, Ljudski dom I. — Slov. katol. akadem. društvo »Danica«, Dunaj, VIII., Schönbornngasse 9, Parterre, 4. — Slov. katol. akadem. društvo »Zarja«, Gradec, Prokopigasse 12./ II. — »Dan«, Praga, II., Voršilská ul. 1. — S. Liga K. A., Dunaj, VIII., Schönbornngasse 9, Parterre.

**Uredništvo „Zore“: Narte Velikonja, stud. iur.
Dunaj (Wien) IX. Zimmermannngasse 24 19.**

Naročnina naj se blagovoli pošiljati s čeki poštne hran. ali po nakaznici
upravnistvu »Zore«, Ljubljana, pisarna Katoliške tiskarne.

Izdajatelj in odgovorni urednik: Ludovik Tomažič.

T. Ilda. »Ah, tiste noči«, je najboljša, a vendar še ni Tvoja. Samo to analizirajva, druge ne zaslužijo ocene.

»Ali tiste noči,
ko v jasni višini
zvezdice žarijo
kot njene oči,
ko sladki spomini
iz dalje hitijo,
v srce se selijo,
kako jih jaz ljubim,
ah, tiste noči!

Takrat moja duša
vso srečo okuša
ko v tiho srce
ljubezen mi gre,
ljubezen vesela,
ko zvezdica smela
mi gleda v oči
prav kakor si nekdam
mi gledala ti!
Kako jih jaz ljubim
ah, tiste noči!

Prič je preveč besed in samo stara misel o zvezdah. Glej, naučil bi te rad rabiti ptlo. Črtajva »iz dalje hitijo«, pesem ne izgubi na vrednosti, črtajva »ah« v devetem verzu, nadomestilva ga z »vse tiste noči«. Verz »vso srečo okuša« je tako neroden, da čutim, kako Tvoja duša mlaska z jezikom, kakor bi lizala sladoled, tretji verz bi bil lepši »ko tiho v srce«, »ljubezen mi gre« je tako povedano, kakor bi kdo kolovratil s težkimi, gorjanskimi škornji, črtajva ga! Sicer pa nadalje si nisem na jasnem, kako naj gleda »ljubezen v oči«, če je v srcu. Mimogrede samo. Oziroma »ljubezen vesela« si napisal radi rime na »smela«, pravzaprav bi morala ta verz črtati in prejšnjega pustiti. Mesto »ah« naj bi spet napisal »vse«. Zakaj ta kritika? Zato, ker hočem povedati, kako si prišel do teh verzov, ki bi še tako popravljeni ne mogli vplivati. Videl si zvezdo in spomnil si se na blesk v očesu Tvoje drage. — Sicer je moje osebno mnenje, da bi drage ne smel še imeti. — Pa naj bo! — To je bila glavna asocijacija in glavni moment, ki sta Ti klicala to pesem na popir. Ti si se pa oddaljil in oslabil idejo s tem, da si povedal o nočeh, da jih ljubiš — kar res ni — ampak Ti ljubiš blesk »zvezdice«, drugič si bil tako indiskreten, da si vpletel »ljubezen«, kako ti »gre(?)« in ne »prihaja«, sicer pa je že v Tvojem srcu. Tudi psihologija ima svoje zakone, prijatelj moj.

Druge pesmi so še manj za rabo! Čitaj vendar, a pripominjam samo, da biti umetnik Ti ni nujno potrebno še, saj nimaš od tega drugega kakor razboljeno dušo in pa prazen žep! —

Naj sledi za poizkus opiljena pesem, da bova videla, je li kaj izgubila:

Jaz bi izpilil to stvarco tako:

Ah, tiste noči,
ko v jasni višini
zvezdice žarijo
kot njene oči,
ko sladki spomini
v srce se selijo.
Kako jih jaz ljubim,
vse tiste noči!

Takrat moja duša
vso srečo okuša,
ko tiho v srce
ljubezen mi gre (?)
in zvezdica smela
mi gleda v oči,
prav kakor si nekdam
mi gledala ti!
Kako jih jaz ljubim,
vse tiste noči!

In tudi sedaj ni za tisk še. Vesel bi bil, ako sem Ti morda pri tem odprl pogled v delavnico umetnika.

1. Ostani vedno pri glavnem motivu.

2. Pili, pili, pili in pili, kar je nekaj drugega kakor verzov kovanje.

3. Išči v sebi svojo najmočnejšo stran, išči se tam, kjer si rojen in ne v mestnih parkih. Pot Ti bo potem samoposebi odprta naprej.

4. Dač četrtič, ker do tri našteva ovčar — opozarjam Te na Adrijo in Kras in Istro, pravzaprav na ljudi, ki žive tam, pod pogojem samo, da se pri teh motivih ne siliš.

Jan Reginov. Veseli me, da ni treba pisati kritike, a velja o vseh doposlanih stvarcah skoraj isto kakor T. Ildi. Pozdravljen!

Mojmir Savov. Sicer se mi zdi, da sem nekoliko hud, ker mi nisi poslal naslova, a si me vendar vzradostil s pošiljko. Da, Tebe sem vesel! — Iz poslanega diha nekaj, kar je govorilo srcu, čeravno še neokretno in nejasno. Vesel sem bil tistega opazovanja lastne duše, tistih par markantnih potez, ko si v gledišču opazoval življenje in ravno radi tega se pa zate bojim. V Tvoji dobi postane to lahko nevaren stadij za mladega fanta, da ne zna ločiti potem pravo od nepravlega, strasti od lepote, zato shrani rokopis in obdelaj stvar pozneje enkrat. Pavla Jasnič je problem o nas mladih, rešuje ga vsak, ker hoče vsak rešiti sebe, morda ga boš rešil Ti; zato shrani in počakaj.

Kar bi Ti pa položil na srce, je sledeče: Vadi tehniko in jezik; če se boš razvijal v tej smeri, upam, da bo enkrat izšla v Lep. pril. črtica ali novela, ki bo sama vredna pesnika, če tudi potem ne napišeš nikdar več črke. Pošiljaj še svoje stvari opiljene, popravljene in premišljene; ker čutim v Tebi čudno nerazvito silo, zato ne bom objavil prvih dobrih, ampak prvo najboljšo, da bo Tvoj prihod v »Zoro« pomenil korak zate in za list. Samo varuj si čuvstvo, varuj si značaj pri tem, ker stojiš na jako nevarnem pozorišču. Boljše pa je vsekakor, da si črtaš sam pot v življenje s krepkim značajem kakor pa da si poet brez volje. Pozdravljam Te!

Mimogrede iz Pavlihinega dnevnika. (Tragikomedija v treh dejanjih brez dejanja.)

»Veš!« pa se pritoži je v škornjih očanec.

»Hi hôt!« Ob parizarju žvižgal je bič.

— volitve so bile v jezika pozabi —

»Kdo ne bi volil za brate, hudič,
za drage, nam ljubljene brate Hrvate?

Slovenci podobni smo zlomljeni babi,

Hrvatje može so; vsak kmet bo poslanec!«

II.

»Znaš!« rekel Gorenjec v opankih,
prek rame bingljala mu torba je nova,
pred njim cepetal je ponižen oslič
in gazil mu sneg po volitvah domov.
Na poti ustavil pa koga ni? —
I pita po majci, po ocu, po djeci,
i kaže: »Pobjedi smo, bogami!«

III.

Pa šel je mimo lastnega krova,
ker kuća postal med tem dom je njegov.

Narte Velikonja.

Katoliško narodno dijaštvo!

Hitro se bližajo dnevi katoliškega shoda. V velikem obsegu se vrše priprave. Od vseh strani se napoveduje udeležba. Dnevi katoliškega shoda obetajo biti epohalni v razvoju katoliške misli med Slovenci, ali naj katoliško dijaštvo prespi veliki dan?

Sekularno slavje važnega dogodka v zgodovini krščanstva obhajamo: šestnajst stoletij je poteklo od Konstantinovega edikta. To je bil dan zmagooslavja krščanstva nad poganstvom, kojega reprezentant je bila onipotentna antična država. Pravice tiranstva so padle pred krščansko mislijo, da so vsi ljudje bratje; pravice gospodarja nad sužnji, pravice tirana nad podaniki in pravice gospodujočega naroda nad nebroj tlačeniimi barbarskimi rodovi izgubijo temelj. Urbi et orbi se oznanja nauk, »da vsi ljudje smo bratje, bratje vsi narodi«. Krščanstvo, prej besno preganjano, stopi kot zmagovalec na dan. — A boj ni ponehal. Vstajali so proti mlademu krščanstvu novi sovražniki, a padali pred njim v prah. Nastopil je materializem, laskajoč strastem in uživanju, osvajal si široke mase inteligence in žugal zatreti krščanski idealizem; da, bahal se je celo, da je pregnal krščansko praznoverje izobraženstva med nižje sloje, za katere je v gotovem oziru koristno. Danes pa strmoglavi s svojega prestola in gre polagoma pot svojih prednikov: pot pozabljenja.

Široko se je bil razpasel in v marsikaterem oziru je prepojeno z njim naše javno življenje, naše življenje na zunaj. Čutimo, da ta milje vpliva na nas, da mnogokrat jemlje ost našemu prepričanju in da v takem življenju oslabe in oblede naši principi, in kjer bi morali na dan, ostanejo pod neprodinim površjem materialističnega naziranja v javnem življenju. Tega ne smemo več trpeti. Nič več polovičarstva! Na dan dosledno z našimi principi tudi v javnosti, tudi tu nič koncesij in kompromisov! Prebijmo trdo skorjo in prisezimo, uveljaviti katoliške principe v vsakem koraku zasebnega kakor javnega življe-

nja. Na katol. shodu v Ljubljani dvignimo svoj prapor; globoko v srce si hočemo vtisniti katoliške principe, prisceči, da jih bomo dosledno izpolnjevali in si priboriti navdušenja in medsebojne opore, ki nas imunizirata proti pogubnim vplivom.

Bodo pa to tudi dnevi, ko se bodo sestavljali načrti resnega dela za katoliško slovensko ljudstvo. Ozrli se bomo nazaj, da pregledamo, kaj se je naredilo in ali je bilo delo smotreno. Na podlagi tega bomo potem premotriili svoje namere, kako hočemo v bodočnosti. Ali naj se dijaštvo, ki je kot mlada moč poklicano sodelovati in stopati na izpraznjena mesta boriteljev, ne udeležuje posvetovanj in načrtov tega dela? Kako jih hoče izvrševati, če jih ne bo umelo, in kako delati zanje požrtvovalno, če ne bo navdušenja? Akademiki z bogoslovci, abiturijenti in srednješolci, vsi smo dolžni udeležiti se katoliškega shoda, če smo prepričani katoliki in če nam je blagor slovenskega ljudstva resen namen!

Prišli bodo tudi slovanski gosti z juga in severa. Ali jih ne bomo šli pozdravit kot drage brate po krvi in prepričanju? In ali jim nočemo pokazati, da ima katoliška misel med Slovenci bodočnost, ker ima na svoji strani mlado inteligenco! Zato, dragi tovariši, vsi na katoliški shod! Naj ob tej priliki za nas ne bo zapreke, ki bi nas ovirala.

Dijaško zborovanje se vrši 23. avgusta, občni zbor S. D. Z. pa v ponedeljek dopoldne.

Josip Koruza.

Dijak — organizator.

(Konec.)

Poleg tega mora dijak spominjati ljudstvo na splošno na stanovsko dolžnost. Saj je človek tudi najbolj zadovoljen tisti čas, ko najbolj in največ dela; poleg notranje samozavesti in zadovoljnosti mu prinese tudi vsakdanjega kruha, — »lenega pa čaka strgan rokav, palca beraška in prazen bokal«. — Privedite ljudstvo do tega, da bo lahko samozavestno reklo besede iz pisma, ki ga je pisal dr. Krek »Domoljubu« ob slavju petindvajsetletnice: »Življenje mi je delavnik. In takrat sem najbolj zadovoljen sam s seboj, ko docela utrujen od dela padem, kjer že bodi, v sladek sen, da se mi vrnejo izrabljene telesne sile. Takrat pa najmanj, ko zasledim kos komodnosti, ali senco lenobe v svojem življenju.«

Pri vsej pridnosti pa ne smemo pozabiti poštenja. Če gre človeku tudi trda in ve, da si po pravični poti ne more po-

moči, da bi mu nasprotno sleparija koristila, naj voli raje poštenje. Ako hočemo z nepoštenostjo začeti, ne smemo pričakovati nobenega vpliva na svetovno gospodarstvo, ker nas bodo kmalu zasačili, kot sleparje bojkotirali in tako izločili iz svetovne trgovine, še preden smo začeli v njej delovati.

Znak poštene duše je vesel obraz in znak pridne gospodinjice je red, snaga, ki vlada v hiši. Vsa prikupljivost kmečke hiše obstoja v snagi, kjer pa te ni, tam gine zadovoljnost. Kako se pač razveseli delavec, ki prihaja na večer truden od dela, ko vidi v domu vse lično pospravljeno, vse v najlepšem redu in snagi! Obleka žene, otrok je uborna, a je čista, skrbno zašita, pohištva malo, a čisto, svetlo oribano, iz okna sem pošilja nagelj pa rožmarin svoj prijetni vonj. — To vse so malenkosti, a vplivajo zelo blagodejno na delavca, ker vidi, da tudi ostala družina ne zapravlja časa, ko se on trudi v tovarni, na polju, marveč da ima gor od matere, ki je angel družine, pa dol do najmlajšega otroka vsak svoj opravke, čeravno majhen, a sebi primeren. In ravno cvetlice, te niso samo »znamenje fantom, ki pridejo v vas«, ampak so porok, da biva v hiši pošteno dekle, dekle neoskrunjene mladosti, dekle delavno in veselo. Obnovim stari klic: Okrasite domove!, potem nam bo življenje v domači hiši prijetnejše, ne bo se mam skominalo po tujini in tujci bodo še rajši obiskovali lepo našo zemljo!

To je dijakovo delo v gospodarskem oziru. Kar praktično pa poseči v gospodarsko organizacijo samo, je težko, ker stavi to delo že velike predpogoje. Prvič mora imeti ljudstvo, kjer se ima taka organizacija ustanoviti, že precej smisla za skupnost, mora zaupati bližnjemu, mora biti toliko izobraženo, da zna voditi društveno premoženje. Drugič mora dijak, ki bi hotel tako organizacijo ali ustanoviti ali v njej sodelovati, znati praktično upravljati z denarjem, kar je dijaku, ki le redko pride v dotiko z denarjem, zelo težavno; natančno mora poznati gospodarsko stanje vseh vaščanov, mora vedeti za njihove prejemke in izdatke, mora vedeti od vsakega, ali je dober gospodar ali zapravljivec, in znati mora nadalje, kar je pač glavno pri gospodarskih organizacijah Raiffeisenovega sistema, s to organizacijo vzgojno vplivati na društvenike. — Nemogoče za fanta, ki ima večino znanja iz mrtvih bukev, ki še ne zna računati z realizmom vsakdanjosti. Spodbuja ljudi za gospodarsko organizacijo, lahko upravlja knjigovodstvo in podobne reči, a kaj več v praktičnem oziru pri gospodarski organizaciji od dijaka ni mogoče zahtevati.

Če je že težko delati v gospodarski, tembolj v politični organizaciji. Ni se treba mnogo pre nagliti in človek doživi bla-

mažo. Pri tem trpi njegov ugled, on izgubi ves vpliv in tudi stvar sama pride v slabo luč. In da je praktično delo v politiki za dijaka nevarno, mnogokrat pogubno, za to veste sami slučajje, ko so fantje izgubili prvič vsako veselje do organizatoričnega dela, drugič veselje do učenja in so s tem stavili svojo eksistenco v nevarnost. Vendar sme dijak simpatizirati s kako politično stranko, sme imeti svoje politično prepričanje. To pa ne sme biti vezano na osebnosti voditeljev, ne sme biti uravnano po domači ali krajevni politiki, marveč mora biti globlje, biti mora odsev njegovih načel, torej mora politično naziranje katoliškega dijaka sloneti na naukih, ki jih uči rimski papež in ž njim vsa učeča cerkev. Dijak, ki se ravna po deset božjih zapovedih, je najboljši politik. Dela, ki jih dijak v javnem življenju izvršuje, naj imajo če le mogoče samo izobraževalni značaj, dasi nočem trditi, da ne bi smel starejši dijak nastopiti za eno gotovo politično stranko, n. pr. kot agitator pri volitvah; seveda mora biti dobro premišljeno in brez lastne škode.

V prvi vrsti moramo pomagati duhovniku! Vedno in v vsakem slučaju mu moramo iti na roko! Saj je vendar duhovnik še tisti, ki dela kot skrben oče in najboljša mati za izročene mu ovčice. Delo v cerkvi je že njegova dolžnost, a obenem ga vidimo na čelu politike, na čelu izobraževalnih društev, duhovnika vidimo upravljati in urejevati vso gospodarsko organizacijo, duhovnik je duša »Orla«, vodnik Marijinih družb. Obenem dobijo ljudje pri duhovniku svet v vsaki zadevi. Če oboli človek ali žival, je prva pot k duhovniku. Če se zgodi kaka druga nesreča, je duhovnik prvi, ki tolaži, svetuje in pomaga, in slednjič prihaja še danes marsikakemu bolniku priboljšek iz župnišča, kamor se zatekajo tudi vsi lačni in nagi. Duhovnik je največji dobrotnik slovenskega ljudstva. In temu duhovniku, ki porabi vse svoje moči v to, da ohranja ljudstvo dobro in ga vodi k poboljšanju, — pelikanu, ki izkrvavi, da živi ob njegovi krvi izročena mu deca, — temu duhovniku da ne bi pomagal dijak, ki hoče opravljati isto delo, ki hoče biti apostol, samaritajn? — Dobro ime, ob katero skušajo nasprotniki duhovnika predvsem spraviti, mu mora dijak varovati, nastopiti zanj, če treba v lastno škodo, varovati in množiti mora njegov vpliv in vzbujati v ljudstvu ljubezen, zaupanje in pokorščino do dušnega pastirja.

Za duhovnikom je v vsaki vasi prvi učitelj. Učitelj uvede otroka v svet, odpre mu oči, mu pili razum in seje v mehka otroško dušo seme, ki bo vzklilo, rastlo, da, postalo bo tako močno, da bo vodilo mladeniča, da bo od tega semena odvisno vse delo njegove moške dobe. Če je to seme dobro, bo rodilo

dober sad, če je pa slabo, gorje otroku, in še bolj gorje sejavcu, ker tu veljajo večne besede: »Bolje bi mu bilo, da bi se mu mlinski kamen obesil na vrat...« In tukaj se ločimo. Z dobrim učiteljem dijak vedno roko v roki; podpiraj ga nič manj, kot duhovnika! Da pa slab učitelj ne bo imel nobenega vpliva v občini, rabi vsa dovoljena sredstva!

Skoro najtežje delo pa je agitacija za časopisje. Kak velikaški vpliv ima tisk na človeštvo, je vsakemu znano, in ni mi treba opisovati grozodejstev, ki so jih povzročili časopisi, a tudi ne blagodejnega vpliva, ki ga ima dober časnik na ljudstvo. In dijak, ki hoče varovati ljudstvo slabega vpliva in je hoče izobraziti z zdravim berilom, ne bo miroval, dokler ne bo spravil iz zadnje kočje slabo časopisje in ga nadomestil z dobrim.

Obenem s tem tihim političnim delom se mora dijak pripravljati za bodočnost, ko bo kot mož vstopil aktivno in pasivno v politično stranko. Zato mora z zanimanjem zasledovati delovanje in življenje odločne katoliške stranke. Politično delo je zelo resno in težko delo in zahteva mnogo truda in veliko študija. Naj govori mesto mene mož, ki je oče naše politike: »Politiki najbolj škoduje nevednost (zmota) in strast. — Nevednost zavaža politiko na napačna pota. Kdor hoče v politiki delovati dobro, v korist človeštvu, mora predvsem poznati zgodovino, in sicer ne površno, ampak temeljito; seznaniti se mora z zakoni, po katerih se razvija napredek narodov, z idejami, katere preoblikujejo vekom lice. Politik mora biti tudi filozofično izomikan.« — Torej precej velike zahteve. — A še tako velik učenjak ni politik, ako nima lastnosti, katero si je še težje pridobiti kakor znanost, namreč — značaj. Politik mora biti cel človek, ne flapa, ki je danes tukaj, jutri tam, govori belo in dela črno; politik stoj in padi z načeli! Tu zopet navajam dr. Mahničiča: »Zares napredna stranka mora biti predvsem stranka zrelih in globokih miselcev, ne pa stranka blestečih in slepilnih fraz ter prevladajočega čuvstva.«

Za politično delo torej niso neznačajneži, ki ob vsaki priliki drugače mislijo, niso sanjači, ki jim ni nikdar nič prav, niso strahopetneži in egoisti, ki ob najmanjšem vetru pustijo šila in kopita in se skrijejo v svoj brlog.

Najboljša, ker najbolj radikalna in najbolj popolna, je verska organizacija. Kjer ne kaže ustanoviti kake druge organizacije, kjer je občina v rokah nasprotnikov in ni mogoče politično pomagati, kjer ljudstvo nima zmisla za organizacijo, ne za izobraževalno društvo, ne za »Orla«, kjer tudi za gospodar-

sko organizacijo ni upanja, je to znak, da je ljudstvo ali zaostalo, ali toliko pokvarjeno; v obeh slučajih, posebno pa v drugem, se mora začeti z versko organizacijo. Kar hočejo doseči druge organizacije posredno, to nudi Marijanska kongregacija neposredno: Ohranja verne ljudi, čiste značaje. Mogoče je peščica mala, s katero se začne, in tudi če se zdi ves trud zaman, delo ni zavrženo, ker dober zgled ne ostane brez sledu in uspeh je gotov, če ne takoj, gotovo v nekaj letih.

Poglejmo naše dijaške organizacije in bomo videli, da so najboljše fantje tam, kjer imajo Marijine kongregacije; Marijini sinovi so cvet in seme vsake katoliške organizacije. In v Orlovski organizaciji se vsak odsek najbolj zanese na tiste fante, ki so vpisani in delajo v Marijini družbi, in kjer imajo poleg drugih organizacij tudi Marijino družbo, tam lahko brez strahu gledajo bodočnosti v obraz, ker so gotovi, da dobijo iz Marijinih kongregacij vedno novih voditeljev, da se bodo tam rekrutirale nove moči, vedno pripravljene, stopiti v boj za katoliška načela. Da nam je Marijina družba potrebna, nam povedo v svojih sramotilnih člankih nasprotniki sami. Sovražnik najbolj ve, kje je nasprotna četa šibka, pa tudi kje je njena glavna moč; in če so liberalci tako neumni, da povejo, da se Marijinih kongregacij najbolj bojijo, bodimo jim hvaležni, ker tu je naša glavna hiba, če jo pa popravimo, je tu glavna moč. Marijanska kongregacija bo vzgojila ljudi, ki bodo pokončali brezverstvo, gnili liberalizem in vse polovičarstvo. Zato, fantje, vsi v Marijino družbo, zanesimo jo v visoka mesta, v cvetoče trge in zadnjo zakotno vasico!

Široko je torej polje, na katerem lahko deluje dijak, ki se hoče posvetiti organizatoričnemu delu. Seveda velja tudi tukaj aksiom: Kdor hoče komu kaj dati, mora od tega sam v obilici imeti. Zato pa zraven šolskih knjig pridno v roke apologijo, sociologijo, širšo zgodovino in nekoliko vzgojeslovja. Ideje nam bodo dale podlago, vedno novih impulzov in nam bodo kazale vedno nova pota in boljša sredstva.

Pri svojem delu pa ne smemo iskati časti, drugače bomo razočarani in čez nekaj časa bomo tožili, da na svetu ni hvaležnosti. Pravo je zadel pisec hrvaške knjižice »Excelsior«: »Čast je čudna stvar: beži pred tistim, ki jo išče, poišče pa sama tistega, ki priznanja in časti ne mara.« — Vse naše delo naj preveva zavest, da delamo v čast božjo, da delamo za načela Kristusova; spomnimo se, da so še vsi, ki so se trudili hoditi pot reformatorja po naukih katoliške cerkve, trpeli, da so bili

zasmehovani, da še ni nikdo od njih užival priznanja sveta. Pričakujemo plačila kje drugje! To naj nas bodri pri organizatoričnem delu; če pa vidimo tudi male uspehe svojega truda, ostanimo skromni in obdržimo vlogo učenca in ne oblačimo se v vlogo učitelja. Uspehi, ki ne bodo veliki, naj nam bodo merilo naše moči in spodbuda k novemu delu!

Začnimo z malim. Kar celo občino naenkrat organizirati, ne gre. Mogoče ima to trenoten uspeh, a trajno to ne obstoja, razen v izjemnih slučajih, in še tukaj morajo biti zelo delavni in izkušeni voditelji. Vsaka stvar, ki je trajna, je rasla; zasadilo se je seme, iz tega je vzknila neznatna rastlina, šele kasno je vzraslo drevo. In početek organizacije naj ne bo v velikem številu, ampak v malem. Posameznike naj skuša dijak dobro vzgojiti in v teh bo imel najboljšo oslombo za nadaljnje delo. Navajajmo ljudi k samovzgoji, ker »pravi vzgojitelj ne zre svoje naloge le v tem, da vzgaja ljudstvo samo telesno in umstveno, pravi pedagog je tudi tisti, ki kaže ljudstvu pot, po kateri se samo izobražuje. Razumen pedagog podaje gojencu v roko orožje, da si je tudi sam brusil, da je zna v kritičnem času tudi sam uspešno sukati«.

Djak je posredovalec: se uči teorije, se vživi v življenje delavskih slojev in pomaga voditeljem. Djak naj bo oni vseoživljajoči faktor, ki daja povsod novih impulzov, novega ognja; pri starih naj bo mlad, pri mladih še mlajši, samo naj jim kroti razburljivo kri in prinaša resnih misli. Povsod, kamor pride, naj se razžarijo lica, čelo naj se razvedri, srca naj se prezračijo in duše očistijo. Prezračite vse: kar je slabega, gnilega, torej vse to, kar škodi, pomejte ven in privedite v srca veselje, v glave svež zrak, podjeten in tečen! Mlada moderna organizacija naj s pomočjo dijaka preosnovi smrt starega egoizma v življenje v Kristusu!

Iv. Žgur:

Dijaško stanovanjsko vprašanje.

Dostikrat se je že pisalo o tem vprašanju in osvetljevalo od vseh strani. Slikala se je mizerija dijaških stanovanj, njih poguben vpliv na zdravstveno in moralno stanje dijaštva. Vendar ni podal dozdam še nihče tako jasne slike o dijaških stanovanjskih razmerah in o dijaški bedi kakor praški univerzitetni

profesor dr. W. Winkler. Praška nemška podružnica društva za stanovanjsko reformo v Avstriji je l. 1910. zbrala med dijaštvom nemške univerze in tehnike statistiko, nanašajočo se na stanovanjske razmere praškega nemškega dijaštva. Te statistične podatke je uredil dr. W. Winkler in jih izdal lansko leto. Nam bi seveda bolj služili podatki češkega dijaštva, a ker teh podatkov ni, se moramo zadovoljiti z onimi nemškega dijaštva. Razmere so itak slične.

Statistični material so zbrali potom vprašalnih pol, ki jo je moral izpolniti dijak ob času inskripcije v poletni tečaj 1910. Od 2197 rednih slušateljev je oddalo izpolnjeno polo 1973 (= 89,8%). Med temi je bilo nekaj slabo izpolnjenih, nekaj nerabnih. V splošnem so podatki zelo zanesljivi, posebno tisti, ki zadevajo izvunpraško dijaštvo. Na vseučilišču je bilo l. 1910. 48 teologov, 624 juristov, 319 medicincev in 375 filozofov; po veroizpovedi je bilo 1012 katoličanov, 280 judov in 59 protestantov; na tehniki 560 katoličanov, 228 judov in 41 protestantov. Slušateljic je bilo na univerzi 23, filozofinj 17, medicink 6. Značilno za nemško univerzo je, da je bilo med temi 23 slušateljicami 11 judinj, 9 katoličank in 3 protestantke.

Če opazujemo rekrutiranje dijakov po posameznih stanovih, se pokaže, da je pripadalo 146 dijakov kmetskemu stanu, 377 obrtnemu, 436 trgovskemu in 694 drugim prostim stanovom. Pri kmetskem in obrtnem stanu se opazuje relativno nazadovanje v primeri z letom 1900. Največjo relativno spremembo je konstatirati pri sinovih delavskih očetov. Število dijakov iz delavskih družin se je pomnožilo za 80 odstotkov, poskočilo je od 10 na 90 v primeri z letom 1900. Tudi se mora konstatirati močan prirastek dijaštva iz socialno slabih stanov (trgovski uslužbenci, dninarji, penzionisti), dočim se opaža nazadovanje pri socialno višje stoječih slojih. To nazadovanje je pri sinovih samostojnih trgovcev in javnih uradnikov samo relativno, pri sinovih privatnikov pa celo absolutno. Profesor Winkler pravi v svoji razpravi, da je prirastek dijaštva v zadnjem deceniju pripisovati le močnemu in stalnemu dotoku proletarijskih sinov in sploh iz nizkih in srednjih slojev. Zaradi tega pada socialni nivô vsega dijaštva, zaradi tega več bede, več pomanjkanja, več stradanja, več bolezní, več smrti.

Zanimivi so podatki, ki jih podaja statistika glede rednih dohodkov praškega nemškega dijaštva. Od 1383 znanih slučajev je imelo 12 dijakov mesečnih dohodkov samo 30 K, 25 jih je dobivalo 31 do 40 K, 66 dijakov je razpolagalo na mesec z 41 do 50 K, 153 je imelo 51 do 60 K, 385 na mesec 61 do 80 K, 342 je prejelo 81 do 100 K, 368 dijakov 100 do 200 K in 32 slušate-

ljev čez 200 K. Imelo je torej 256 dijakov (18,5%) mesečnih dohodkov manj kot 60 K, kar nikakor ne zadostuje, tudi nadaljnjih 385 dijakov (27,8 %) je razpolagalo z nezadostno vsoto. Od 1383 je imelo 640 dijakov (46,3%), skoraj polovica, premajhne mesečne prejemke, s katerimi se ne more izhajati.

342 dijakov se je ravno še za silo moglo preživljati s pičlimi doneski. Merila, ki ga je uporabljal dr. Winkler, nikakor ne moremo imenovati preostrega ali prevelikega. Pridružil se je mnenju dijakov v poljedelskem seminarju, ki so na njegovo vprašanje soglasno odgovorili, da je mesečni dohodek 80 K še za silo, 90 K zadosten in 100 K primeren za dostojno življenje.

Večino prej navedenih dohodkov so si morali dijaki sami dobiti s postranskim delom ali pa z ustanovami in podporami. Od 1662 dijakov, ki so navedli mesečne dohodke, se je ukvarjalo 237 (= 14,2%) s postranskim zaslužkom. Od teh jih je 180 privatno podučevalo, 50 je pomagalo pri znanstvenem delu in 7 si je pridobilo nekaj dohodkov s pisateljevanjem. 48 dijakov je živelo od svojega mesečnega prislužka, pri 50 je znašal postranski zaslužek 75 do 90% mesečnih dohodkov; pri 98 od 1498 znanih slučajev je bilo dijaštvo navezано več ali manj na postranski zaslužek. Tako so uporabljali zaslužek zunanji dijaki; domačini — Pražani so v 42 slučajih skoro brezplodno porabili svoj precejšnji zaslužek. Dr. Winkler pravi: »Na trgu postranskega zaslužka vlada sedaj stanje, ki se more imenovati naravnost anarhistično. Slučaj, deloma podpiran od boljšega poznanja kraja, je posredovalec za taka mesta.« Dijaki, ki stanujejo pri svojih starših in jim ničesar ne primanjkuje, navadno od vzamejo zunanjim grizljaje, ki bi jim neobhodno služili za existenco. Tu bi bila potrebna posredovalnica, katero vodijo nedijaki.

Na obeh šolah (vseučilišču in tehniku) je bilo 296 stipendistov, od teh 90 Pražanov, 257 zunanjih. Povprečno je prejemal vsak stipendist 393,90 K. Poleg ustanov pomagajo revnemu dijaštvu največ podporna društva. Skoro polovica slušateljev je bila popolnoma oproščena plačevanja kolegnine, precejšen del polovično.

Na podlagi teh dejstev o socialnem stanju obravnava potem dr. Winkler stanovanjsko vprašanje. Povprečna mesečna cena za sobo je 22,28 K. Pri obravnavi zdravstvene strani z ozirom na velikost prostora je postavil one norme, ki so jih zahtevali v Avstriji 1892 za domove samskih oseb. Takrat se je določilo, da mora meriti površina tal najmanj 8 m² za eno osebo, prostor za dve osebi najmanj 12 m² in za tri osebe najmanj 20 m². Če zahtevamo, da bodi soba 3 do 3½ m visoka, do-

bimo v prvem slučaju 24 do 28 m³, v drugem 18 do 26 m³, v tretjem 20 do 23 m³ na osebo. Pri teh podstavkah ne smemo prezreti, da so te norme mnogo pod onimi, ki jih zahteva teoretična higijena, 50 do 80 m³ na osebo. Statistika je pokazala, da ima od 1301 izvunpraških dijakov 71 dijakov zračnega prostora pod 20 m³, torej popolnoma nezdravo stanovanje; daljnjih 700 dijakov je razpolagalo s prostorom 20 do 50 m³ in niso imeli toliko prostora kot zahteva teoretična higijena. Od drugih nedostatkov bodi še omenjeno, da je bilo med 1419 znanimi stanovanji 145 oseb popolnoma temnih in 100 poltemnih, 27 sob ni bilo mogoče zakuriti. Če prištejemo še te nedostatke, se precej poviša število nehigijeničnih stanovanj. Velikansko število zunanjih dijakov je stanovalo v razmerah, ki so v visoki meri pomisleka vredne. Koliko mladih nesrečnih ljudi je pogrešalo najpotrebnejših življenskih elementov zraka, luči in toplote ravno v času, ko zahteva rast telesa in napor študija, pomnoženi često s postranskim delom, ugodnih življenskih predpogojev. Kolikim telesnim boleznim se položi kal, ki uničijo usmiljenja vrednega dijaka v času, ko naj bi začel uživati sadove svojega truda in pomanjkanja! Koliko jetike spremlja mlade može na pot v življenje, koliko gorja in nesreče se tu rodi!«

K vsem tem okoliščinam, ki povzročijo nezdrava stanovanja, se pridružijo še druge neprijetnosti. V 214 slučajih se je moglo dokazati slabo stanje (golazen, nemir, ropot itd.). Nezadostnost ali vsaj pomanjkljivost zraka je povzročilo povečini skupno bivanje dveh ali treh dijakov v istem prostoru, k čemer prisili dijaka revščina. Od 1436 znanih slučajev je imelo 15 dijakov več kot en prostor; od teh je šteti 11 slučajev, kjer sta dva dijaka imela dva prostora na razpolago. Ostalih 1421 dijakov je bilo navezano na eno sobo. V 485 slučajih je pripadala soba samo enemu, v 770 slučajih dvema, v 128 slučajih trem in v 38 slučajih več kot trem osebam. Zadnja stopnja odpade povečini bogoslovcem (30), ki stanujejo skupno v semeniščih. Pri zgoraj omenjeni statistiki se bogoslovci niso vpoštevali. Sostanovalci so bili seveda v veliki meri dijaki. Vendar je bilo 130 slučajev, kjer so dijaki stanovali v isti sobi z nedijaki. Od teh je pripadalo 127 sostanovalcev izobraženim krogom, 3 nižjim stanovom.

Od 1419 slučajev ni imelo 496 sob posebnega vhoda, da so torej morali dijaki hoditi skozi druge sobe v svojo. S tem je seveda združeno obilo neprijetnosti, včasih morda še nravnih nevarnosti.

Stanarine so plačali dijaki povprečno po K 1.50 na m². Primerjali so stanarino, ki jo plačujejo dijaki in njih gospodarji

(stanovanjedajalci) in so prišli do zaključka, da zaslužijo gospodarji pri vsakem kvadratnem metru po 40% na račun ubogega dijaka.

Dr. Winkler primerja potem mesečne dohodke in najeto stanovanje in more po rezultatu konstatirati le pomanjkanje stanovanj. Dokazal je, da je imelo 338 dijakov premajhno stanovanje, čeprav bi si lahko privoščili pri svojih mesečnih dohodkih boljše in zdravejše stanovanje. Ker ne morejo boljšega iztakniti po raznih velikomestnih ulicah, se zadovoljijo z neznatnim, morda zdravju škodljivim in manj udobnim stanovanjem, samo da se ni treba truditi in skakati od enih hišnih vrat do drugih. Res je sicer, da ne polagajo nekateri tolike važnosti na zdravo stanovanje, tako medicinci in tehniki, ki so cel dan izvun svojega stanovanja in pridejo le spat, vendar bo krivdo nezdravim dijaškim stanovanjem iskati v prvi vrsti v pomanjkanju primernih, udobnih, zdravih stanovanj. Profesor Winkler ni pa mogel konstatirati, ali je dejansko pomanjkanje stanovanj ali bazira ta nezdrav pojav, da dijaki najamejo nezadostno stanovanje, v pomanjkljivem stanovanjskem posredovanju.

Ob koncu svoje razprave poda dr. Winkler nekaj praktičnih nasvetov, ki naj bi zboljšali slab socialni položaj dijaštva v Pragi. Priporoča poleg večjih in izdatnejših podpor in poleg boljše ureditve postranskega zaslužka tudi reorganizacijo stanovanjskih posredovalnic. Samo tista stanovanja, ki so bila pregledana in spoznana za dobra in zdrava, naj bi smela priti na listino. Dalje zahteva novih higijeničnih stanovanj in da se dijake opozarja na veliki pomen prostorne in svetle sobe. Posredovanje stanovanj je prevzel lansko leto akademični stanovanjski odbor, ki gre dijakom pri iskanju stanovanj na roko. Velik korak k zboljšanju so dijaški domovi, ki najlažje zamašijo luknje in pomanjkljivosti zakotnih sobic. V dijaških domovih je kapital najboljše obrestovan. V Ameriki vedo bolj ceniti vrednost internatov, ki so v najožjem stiku z vseučiliščem, le pri nas primanjkuje za take prepotrebne ustanove denarja. Država daje podporo za vse mogoče reči, ki ji morda nikdar ne koristijo, ni ji pa mar, da bi si znala ohraniti zdravo in čvrsto inteligenco, kateri bi lahko zaupala bodočnost. Pa tudi javnost, ki ima kaj srca za blaginjo svoje mladine, bi morala pokazati več požrtvovalnosti. Naj se ne zahteva samo od nekaterih stanov, da podpirajo povsod in ob vsaki priliki, zahtevati se mora od vseh, ki so zmožni darovati, ne da bi sami čutili pri tem kako pomanjkanje. Dr. Winkler je dovolj jasno pokazal na podlagi natančnih in obširnih podatkov socialno stanje praškega dija-

štva (drugod ni boljše, morda še slabše) in stanovanjsko bedo, ki jo čuti marsikateri dijak, ki mu ni usojeno biti sin bogatih staršev in ki si morda v potu svojega obraza z vsakdanjim pokom bogatih sinov prisluži toliko, da si more najeti temno, majhno sobico, v katero se pride skozi dve ali morda celo tri sobe, kjer spe ljudje različnih stanov in spolov itd. Pri svojem bornem življenju ne gleda na zdravje in se trudi in uči, da bi se prej rešil takega življenja in prišel do svojega kruha. A koliko jih uživa zdravih in veselih sadove svojega truda? Saj ostane sled dijaške bede vedno na njih licih, posledice prejšnjega pomanjkljivega življenja se pokažejo in zahtevajo svojo žrtev. Odpomoč takim razmeram vidimo v prvi vrsti v ugodni in praktični rešitvi stanovanjskega vprašanja.

J. P.:

Odgovor uredniku.

Članek »Narod en miniature« je zbudil veliko več odmeva s strani uredništva kakor sem pričakoval. Ker mi je precej na tem, da se prav razumemo in ker so ravno urednikove opombe pokazale, da me ni popolnoma umel, smatram za potrebno, da se tudi sam še enkrat oglasim. Odgovarjal bom predvsem na prvo urednikovo opombo v 7. in 8. številki: »Zore«, ker so v njej zapopadeni glavni urednikovi ugovori in pomisleki.

Najprej pravi tov. urednik, da kultura ni odvisna od količine, od kakovosti literarne produkcije. Tega jaz nisem trdil, marveč to, da brez zadostne količine ne more obstojati nobena kakovost, najmanj v literaturi. Strogega znanstva pri nas ni mogoče tiskati, četudi imamo znanstvenike, strogo strokovnih revij, razen nekaj poljedelskih, ni mogoče izdajati, ali pa životarijo. Rekel sem, da imamo Slovenci približno iste kulturne potrebe kot naši veliki sosedi in smo primorani imeti v malem vse to, kar imajo oni v velikem. Mi pa imamo radi malega števila malo delavcev in ti morajo držati pokoncu vso našo kulturo v vseh njenih panogah. Pri Nemcih in Lahih sodeluje lahko pri enem književnem podjetju toliko delavcev, kolikor jih imamo vsi Slovenci skupaj. In kje je potem boljša kakovost? Da, baš radi kakovosti si moramo želeti iz naših malih razmer do večje količine.

Urednik pravi dalje, da ne sloni vsa kultura na jeziku. Tudi tega nisem rekel v članku, govoril pa sem v prvi vrsti o jeziku in literaturi, ker je najvažnejše kulturno sredstvo jezik

in baš to, da mi ne moremo dobiti v svojem jeziku tega, česar potrebujemo in moramo zajemati iz nemške sklede (jezika), je največji vzrok, da smo privesek tuje kulture. To je krivo, da so nam Nemci bližji kot Hrvati.

Tovariš urednik se je menda že vdal v to našo usodo, ko pravi, da nam ne škodi, ako se tiska znanstvo v tujem, makari nemškem jeziku. Potemtakem ne rabimo slovenske univerze, tudi srednje šole bi lahko ostale nemške, in najbolje bi bilo, da tako počakamo, da se ponemčimo in se rešimo te slovensko-nemške dvojezičnosti. Z druge strani pa moram reči, da slovenščina ne more biti nadomestilo za nemščino. Najbolje, da se polagoma pohrvatimo. S tem ne izgubimo tega, kar nam je bistveno, otresemo se pa nemškega jerobstva.

Kar se tiče tesnobe našega jezika, me je urednik popolnoma napačno umel. Saj sem izrecno pripomnil, da mislim s to besedo razširjenost njegovo in ne njegove notranje sile. Lahko je tedaj naš jezik zmožen velikih del, a ta se ne morejo tiskati, ali le pod izgubo.

Da smo morda mi coklja jeziku, ker ga ne znamo dovolj, rad pritrdim; to pa ne ovrže mojega stavka, da je naš jezik ovira kulturnemu napredku, in sicer zato, ker je premajhen (premalo razširjen).

Tekma z drugimi narodi se bo res odigravala na narodno-gospodarskem in socialno-političnem polju, a to le toliko, kolikor je gospodarstvo in politika predpogoj uspešnega kulturnega razvoja. Prava, kulturna tekma (in na to sem mislil) pa bo vedno na znanstvenem, literarnem in umetniškem polju. In naj bi bil tudi naš cilj zgolj narodno-gospodarska moč, ali bi večji književni ne koristil tudi našemu gospodarskemu življenju?

Za popularno znanstvo naj bo Družba sv. Mohorja. Toda toliko znanstva, kolikor nam ga ona more nuditi, in še to le popularno, nam ne zadostuje. Hočemo imeti v svojem jeziku popolno literaturo, od abecednika do najvišje znanstvene knjige.

Glede leposlovne in dramatične literature vlada res povsod že mednarodni izvoz in uvoz, vrag pa je, da imamo mi le uvoz. (Pa kričimo, da nismo privesek!) O »Novih Akordih« sem rekel, da se kljub izvrstni kvaliteti bore z neštetimi težkočami, da tedaj lahko agitiramo ž njimi in ne samo zanje, da pa vendar ne pridemo dosti naprej. Največ je tega kriva naša od nemške kulture obliznjena meščanska inteligenca. Nemška kultura pa ima, kakor že rečeno, radi tega toliko vpliva na nas, ker smo njen privesek, in to smo zopet radi tega, ker je naš

književni jezik premajhen, da bi bila v njem mogoča večja samostojna narodna kultura.

Urednik pravi dalje, da mi živimo kulturno komaj dobrih 80 let in imamo že ime. No, od imena samega pač ne bomo imeli veliko. To, da smo začeli živeti šele pred 80 leti, je značilno za naše miniaturno življenje. Ako bi pred 80 leti imeli skupen jezik s Hrvati, bi nam danes ne bilo treba govoriti le o imenu. Naštel sem bil nekaj velikih ruskih književnikov iz raznih dob in struj radi tega, da sem označil obsežnost in velikost ruske literature, ki se je razvila v istotako dolgem času kot naša. Rad priznam, da je v našem narodu za umetnika neizčrpljiv zaklad idej in problemov, a koliko bolj »neizčrpljiv« bi bil ta zaklad v slovensko-hrvatsko-srbskem ali recimo jugoslovanskem narodu!

Da smo narod druge vrste, je kriva naša politična in gospodarska nemoč; te nemoči pa je krivo naše malo število, a to je omejeno po našem majhnem jeziku. Razširimo na druge Slovane svoj književni jezik, ali pa pojdemo za kajkavci in čakavci ter sprejmimo štokavščino in pridružimo se njih narodnemu telesu. S tem povečamo število, ki nam zagotovi politično in gospodarsko moč. Sami zase ne bomo nikdar opravili ničesar in z medlo vzajemnostjo brez dejanj tudi ne.

Kar se tiče modernega kulturnega življenja, ki baje ne trka s tako vehemenco na naša vrata, rečem samo, da naš narod ne živi kje na Tibetu ali v centralni Afriki, marveč v srednji Evropi. Moderni čas prihaja polagoma, a vztrajno tudi k nam in »cuiche ul ve vita, no dev duarmí« (kdor hoče živeti, naj ne spi), pravi Furlan. In baš zato, ker nočemo iti spat, moramo misliti, kako bi se rešili iz miniaturne. Ni treba nam radi tega nič izpreminjati mišljenja, bodimo le malo bolj jugoslovanski, kakor smo bili do zdaj. Za odložitev jezika so zadosten povod naše miniaturne razmere. S tem sicer ne mislimo sleči vse svoje obleke (kulture), kakor pravi tovariš urednik, ako pa le hoče ostati pri svoji primeri, povem, da je mogoče sleči srajco in suktnjo hkratu. Ako ne veruje, naj poskuša. Četudi bi se nam kaj strgalo, nič ne de, saj ne bomo rabili več tega, kar slečemo.

Urednik opozarja na »Vedino« anketo, češ, še strokovnjaki si niso na jasnem. Kateri strokovnjaki in v kaki stroki? A tudi večina teh mnenj v »Vedi« je za jezikovno združenje. Da vlada v tem oziru največ nejasnosti, je zelo lahko umljivo; ravno jasnost moramo ustvariti. Koliko besede pa naj imajo pri tem strogi jezikoslovci, je dobro povedal Ilešič, rekoč, da oni tu največ store, ako sploh ničesar ne store. Jezikoslovci secirajo

in analizirajo jezik, za sintezo v književen jezik pa se ne brigajo preveč. Za pravega jezikoslovca ima jezik isto vrednost in zanimivost, naj ga govori 50 tisoč ali pa 50 milijonov ljudi.

Jezikovnemu razvoju mi kajpada ne moremo ukazati, pač pa zelo močno vplivamo na književen jezik. Da bi vlada nasprotovala združenju, je zelo verjetno, a to nas ne sme strašiti. To bi bil pač najboljši dokaz, da je združenje za nas velike važnosti. Da se na Dunaju ne zavzemajo za razne slovanske narodne individualnosti iz gole ljubezni, je pač jasno. *Divide et impera!*

Mnogo govori sicer proti jezikovnemu združenju: »zgodovina, že velik razvoj in psihologija jezika, zgodovina in psihologija naroda, politično stališče, kulturne izrazito narodne institucije in urad,« toda tudi za združenje govori zelo veliko: velika sličnost, struktura jezika, katoliška kultura Slovencev in Hrvatov, politični in narodno-gospodarski cilji, vedno bolj zbujajoča se zavest skupnosti in kulturne potrebe. Ušeničnik pravi nekje v »Času«, da kakor so se v zgodovini asimilirala in zlila v enoten narod ljudstva, različna si po izvoru, jeziku in kulturi, koliko laže bi se to zgodilo med nami in Hrvati. Če se to še ni zgodilo do zdaj, ali je to dokaz, da ne pojde razvoj v bodočnosti to pot? Glede razvoja našega jezika pa piše Breznik v letošnjem »Dom in Svetu«, da se je književna slovenščina od Prešerna do danes zelo približala hrvaščini, in sicer v slovničnih oblikah, kar je najvažnejše. Poglejmo pa slovenščino Trubarja in drugih pisateljev iz njegove dobe! Kolikor bolj književen postaja naš jezik, toliko bliže je hrvatskemu. — Kakor razvoj jezika, tako ne govori tudi psihologija in značaj ljudstva toliko proti združenju. Ali nista značaj in psihologija kajkavcev ali čakavcev dosti bližja nam kakor Srbom in Črnogorcem? Mislim, da pretiravamo, ker premalo poznamo hrvatsko ljudstvo. Sicer pa, ali niso tudi med Slovenci samimi velike razlike v značaju, psihologiji in govoricah? Govoriti preveč o tem pa bi pomenilo vlačiti na dan stari partikularizem posameznih pokrajin. Nazadnje pa ni med nami in Hrvati nobene ostre meje ne glede jezika ne ljudskega značaja. Kajkavci bi morali biti pravzaprav Slovenci. Mejo našemu književnemu jeziku je dala politična meja, ta pa ne ostane in ne sme ostati večno. In ako niso zajezile deželne meje, da bi se Slovenci ne združili v en književni jezik, ali naj smatramo meje med Kranjsko in Hrvatsko za tako ogromne in tako svete, da bi se ne dale podreti? Baš razvoj nas sili, da jih poderemo.

Med Hrvate in Srbe stavijo nekateri pravoslavje in bizantinski vpliv kot nekak kitajski zid; pričakovati bi bilo tedaj, da bi ravno tisti, ki to tako poudarjajo, ne postavljali zopet

med Hrvate in nas baje nepremostljivih ovir v obliki raznih psihologij. Ali bi se ne mogla razviti baš iz katolicizma našega in hrvatskega ljudstva neka širja psihologija katoliških Jugoslovanov? In najtesnejša vez, ki bi nas vezala, bi bil ravno skupen književen jezik.

Za jezikovno združenje govori tedaj največ bodočnost, medtem ko pripadajo faktorji, ki bi to ovirali, v prvi vrsti preteklosti. Še več zanimivega bi se dalo govoriti o vsem tem, a ni prostora.

Vprašanje, koliko jih med podpisanimi zna govoriti hrvatski, je res malo preradovedno, ker navzlic opazki ne ostane med nami; toliko pa lahko zadovoljim tovariša urednika, da mu povem, da jih med tistimi, ki se zanimajo za idejo združenja, zna gotovo več hrvatski kakor pa med tistimi, ki se zadovolje kvečjemu z vzajemnostjo in pevanjem »Slovenac i Hrvat«.

Ako pravi urednik, da moramo delati prej za vzajemno prepoznavanje, za skupno politiko in združitev kapitala, pravim jaz, da lahko delamo vse hkratu, ker se tudi združitev jezika ne bo izvršila jutri. Tu smo se pač najmanj razumeli. Govoril sem o naši miniaturni, rekel, da je bolje, da se oprimemo štokavščine, nisem pa rekel, da napravimo to takoj, najmanj pa, da začnemo pri leposlovju in pri knjigah za preprosto ljudstvo. Tako bi ne šlo. Začeti bo treba tam, kjer je to najpotrebnejše in obenem najlažje, v znanstvu, in tu nima tudi tovariš urednik ničesar proti. Da, on gre še dalje in pravi, da budimo zavest jugoslovanstva v narodu. Učenje hrvaščine mora postati za naše dijake moralna dolžnost. Tudi pouk slovenščine na naših srednjih šolah, in posebno na naših slovenskih, se bo moral bolj pečati s književnostjo Hrvatov in Srbov. Glavno pa je, da se zavzamemo za misel samo in da začnemo polagoma delati pot v tej smeri. Toda začeti moramo, ako tudi je cilj še daljen. Ideja skupnega jugoslovanskega književnega jezika, ki bi nam ustvaril veliko narodno jugoslovansko kulturo, je tako lepa in vzvišena, da je vredna znoja in truda naših najboljših ljudi. Postavljati jo »ad acta«, bi pričalo o našem nerazumevanju narodne bodočnosti in nacionalnega razvoja.

Da ta ideja ni zamrla od Vrazovega časa do danes, ko je samostojna slovenska literatura neprimerno bolj razvita, marveč se baš zadnja leta silneje pojavlja, to priča o njeni važnosti, živiljski sili in končni zmagi.

O p o m b a u r e d n i k o v a. Ne bom pisal o članku ničesar, ker bi se morda iz tega napačno deduciralo, da sem Hrvatom nasproten. Veseli me, da sva o pozabi jezika s tovarišem že istega mnenja, namreč, da se tega ne more napraviti čez

noč, in to ne najprej z jezikom, ampak kvečjemu sporedno z drugimi panogami kulture; edina sva tudi v tem, da se mora ljudstvu pustiti še jezik, edina sva glede znanstva, edina sva o politiki in gospodarstvu.

Ker pa polemika ne vodi do tega, kar sva s tovarišem hotela ob prvem članku, je bolje, da počakamo rezultatov »Vede«. V »Zori« bi se izkušalo samo nekaj dokazati; je-li to resnično ali možno, to bi pokazala komaj bodočnost. Kolikor morem presoditi, bo vsaj jezik lepe knjige ostal vedno slovenski, to se pravi: nikdar se nam ne bodo tudi Hrvati toliko približali, da bi se mogli strniti; četudi se kdaj strnemo, bomo vendar še vedno narod druge vrste, navezan na nemško, pravzaprav zapadno evrepejsko kulturo; v koliko se bi pa otresli nemškega jerobstva, je pa še v naročju bogov. Zgodovina molči in rešitev na jugu je na vse možne načine jako problematična. Problem bi bil kolikortoliko rešen, če bi imeli Jugoslovani pravico na Adrijo. Takrat bi mi ne bilo žal jezika, a tako ga smatram za velik zid, ki nas še edino brani Nemcev.

Rad bi videl pa, da bi stvar vsaj med nami ne zaspala, da bi pa imela vedno dostojen značaj misli in nikdar ne revolucije, rad bi videl, da bi dober prijatelj napisal kje članek o glavnih in bistvenih razlikah obeh jezikov, načrt, kako bi se morda združila jezika, bi bil potreben; ali bi bil uporaben, bi se videlo.

Needina sva torej v vprašanju, ali je to mogoče izpeljati. Meni se tukaj zdi, da se dejanske razmere premalo vpoštevajo, da za pozabo jezika nimamo tiste sile, ki bi to zahtevala, a naša dobra volja tukaj ne zmore vsega. Če pišem slovenski, ne bom rabil hrvaških oblik, ker me boli uho, četudi porabim morda besedo, če govorim hrvaški in mešam slovenski, me poženejo iz družbe, ker jim kvarim jezik. Ljudstvo je že vzgojeno v tem. Da bi pa izpeljali združitev jezika v doglednem času tako, da bi se vsaj v književnosti ne razločila več, in to samo s procesom približevanja, to mi ne gre v glavo. Vem, kako je to zbližanje možno; slovenski literati naj prenehajo pisati, ljudstvo bo seglo po hrvaški knjigi, morda, to se pravi: literati morajo narodno kulturni razvoj v tem zmislu sistirati in čakati, kaj bo z ljudstvom. Kar se tiče zbližanja, mora biti popolna štokavščina; kdaj to dosežemo, ne vem. Kakor bi čez morje plaval.

M. N.:

Reforma uprave in reforma srednje šole.

Pod tem naslovom razpravlja prof. Teodor Hartwig v eni številki »Österr. Rundschau« o teh dveh pri nas tako aktualnih vprašanjih in prihaja do zaključkov, ki so ravno za nas Slovence v marsičem zelo zanimivi.

Komisija za pospešitev upravne reforme, piše, je konstatirala vedno naraščanje upravnih stroškov vsled neprestanega pomnoževanja uradniških mest in predlaga reforme, da se vsaj obstoječi status uradništva bolje izkoristi. Ti predlogi so umestni, a ne zadenejo jedra tega specifično avstrijskega problema. Če hočemo uspešne upravne reforme, pravi prof. Hartwig, moramo nastaviti sekiro na korenino avstrijske upravne mizerije — na srednjo šolo. Dr. Sieghardt je že lani v gosposki zbornici pri debati o službeni pragmatiki izjavil, da tiči vzrok pomnoževanja uradniških mest v prevelikem navalu uradniških kandidatov in vedno razširjanje srednjega šolstva izključuje vsako nado na zboljšanje. »Wir ersticken in Maturanten!« je bil finale njegovega govora.

Kako temu odpomoci? Samo ustaviti ustanavljanje novih srednjih šol ne zadostuje, ker smo po sedanjem stanju teh zavodov preskrbljeni za desetletja z uradniškimi aspiranti, ki jih brez umetnega pomnoževanja mest ne bomo spravili pod streho. Pomislimo, da imamo danes uradniško armado 427.564 mož (t. j. 1 državni nastavljenec na 66 avstrijskih prebivalcev), ki imajo na srednjih in visokih šolah okrog 200.000 naslednikov. Na gimnazijah in realkah je bilo začetkom šolskega leta 1912-1913. 157.989 učencev, na univerzah pa že leta 1910. 25.000 in na tehnikah 10.000 slušateljev! Res, da se posveti mnogo teh absolventov svobodnim poklicem, a na drugi strani imamo pa kandidate za nižje kategorije med učenci strokovnih šol in dosluženi podčastniki.

Vrh tega ne morejo srednje in visoke šole vsled splošnega navala več biti kos svoji pravi nalogi. Srednja šola je davno nehala biti »elitna šola«, kakor jo je zamislil organizacijski načrt iz leta 1849., in je postala »šola za maso«. (Če razume avtor pod gornjim izrazom mesto šole, ki vzgajaj umstveno elito, nekako šolo za gorenjih 10.000 — in ta sum se mi zdi opravičen — potem datira to njegovo naziranje tudi iz leta 1849., če ne še iz predmarčne dobe . . .) Tudi visoke šole ne morejo več vršiti tako potrebne socialne izbere in tudi tu bo morala začeti visokošolska reforma pri srednji šoli.

V okrilju vsega šolstva zavzemajo srednje šole danes mnogo preveliko mesto. V poklicih »trgovina in obrt« n. pr. izkazuje statistika zaposlenih v Avstriji nad milijon ljudi, katerim vzgajajo naša trgovska učilišča le 30.000 učencev rezerve. Da se ta primanjkljaj preveč ne občuti, poskrbi praksa sama, ki je najboljša šola za trgovski poklic. Vendar odteguje srednja šola produktivnim poklicem boljše glave, kar pospešuje tudi novi brambni zakon, dočim se posvete trgovini navadno v srednji šoli onemogli elementi.

Kdor študira našo šolsko statistiko, si ne bo več belil glave z vprašanjem, ali je Avstrija agrarna ali industrijska država, temveč bo prišel do žalostnega zaključka, da živimo v — uradniški državi.

Nada, da mora ljudstvo samo uvideti, da srednja šola ni edino zveličavna, je prazna, ker psihoze mas se ne odstranijo s poukom. Dokler se sedanji ustroj srednje šole ne izpremeni, ni pričakovati spremembe v mišljenju staršev; treba je temveč, postaviti javnost pred nova dejstva.

Ker se število srednjih šol ne da naenkrat skrčiti, priporoča, naj se spremeni nižja stopnja srednjih šol v štirirazredne meščanske šole. To je pri nas edino mogoča srednješolska reforma, izbera poklica se preloži s tem za nekaj let in mnogi učenci, ki otežujejo zdaj kot škodljiv balast višje razrede srednjih šol, bodo potem našli pot v strokovne šole in praktične poklice. Štirirazredna meščanska šola bi ne pripravljala samo na višjo gimnazijo, realko ali pripravnico, ampak tudi na višje poljedelske, trgovske in obrtne šole. To je bil tudi prvotni namen meščanske šole in ko se je že leta 1876. v zbornici govorilo o prenapolnjenju srednjih šol, je pokazal tedanji naučni minister Stremayr na meščansko šolo, ki naj obrne tok učencev v praktične poklice.

Ta reforma bi pomenila tudi notranjo regeneracijo avstrijske srednje šole; osvobodena balasta takih, ki študirajo računajoč le na protekcijo v kasnejši karijeri, bi mogla vršiti svojo pravo nalogo: pripravljati na visoko šolo. Končavši meščansko šolo bi nadaljevali učenci študije po svojih zmožnostih in zanimanju in bi zato v naslednjih štirih letih učno snov laže obvladali, nego je bilo to mogoče v osmih letih učencem, ki so bili ravno v dobi pubertete obteženi z raznimi otroški duši tujimi abstrakcijami. Tudi tako potrebna telesna vzgoja bi se laže prilagodila učnemu načrtu meščanske šole in s higijeničnega stališča je želeti, da pride obremenitev intelekta šole po doseženi spolni zrelosti. To so že naloge prihodnje pedagogike; najprej se mora sedanji z narodno-gospodarskega stališča nevzdrž-

ljiv položaj odstraniti, srednja šola naj jenja biti uradniška šola in naj postane zopet, kar je bila: izobraževalna šola, zaključuje prof. Hartwig svoja izvavanja.

Potreba po reformi srednje šole je pač splošna in tako živa, da se ji tudi v Avstriji ne morejo dalj ustavljati. A mesto da bi šli radikalno na delo in primerno preuredili obstoječe zavode, so pustili te — v bistvu — pri starem in konštruirali nove vrste srednjih šol: realne gimnazije in reformne realne gimnazije, tip A, tip B in ne vem kakega tipa še. To je povzročilo nove komplicirane določbe glede prestopa z zavoda ene vrste na zavod druge vrste in zlasti glede usposobljenosti, ki jo dajejo posamezni tipi za visokošolski študij. Bistvena prednost novih zavodov obstoji pa ravno v tem, da omogočijo mladini v kasnejših letih, ko si začne sama izbirati poklic, nadaljevanje študija v razni smeri, humanistični ali tehnični. Ravno to bi pa omogočila na izvrsten način reforma, kot jo predlaga profesor Hartwig in bi s tem zadela res v črno. Marsikdo si je že želel, da bi mogel brez velikih težkoč in raznih predizpitov nadaljevatj bodisi po končani nižji gimnaziji študije na kaki strokovni šoli, bodisi se po maturi posvetiti tehniki, a ker mu je bilo to preveč otežkočeno, je šel »v božjem imenu« na ius ali filozofije kot svoj »Brotstudium« in čaka danes mesta, dočim morajo n. pr. tehnike v domovini včasih z lučjo iskati. Kar se pa tiče tožb o prenapolnjenju srednjih šol in nadprodukciji inteligence v Avstriji, veljajo te v prvi vrsti — ali bolje rečeno — edino za Nemce, za Slované ne, najmanj pa za nas Slovence. Naš inteligentni naraščaj mora čakati na službena mesta ali pa iti v tujino, ker Nemci s svojo nadprodukcijo inteligence preplavljajo našo domovino, kako jo nemška industrija s svojimi izdelki, smatrajo jo takorekoč za svojo kolonialno posest. Ko bi jenjale te razmere in bi nam dala vlada tudi glede uradniških mest, kar nam gre, še premalo inteligence bi imeli na razpolago! Toda z razmerami, kakršne so, četudi žalostne, moramo računati. In dejstvo je, da so pri nas danes stanovi, na katere pripravlja univerza, dovolj preskrbljeni z naraščanjem, dočim nam primanjkuje inteligentov v praktičnih strokah, raznih tehnikov, pa tudi izobraženih trgovcev in obrtnikov, zlasti še, če vpoštevamo razvoj, ki se obeta tehniki in industriji po zaslugi deželnega odbora na Kranjskem, in pa obširno neobdelano polje, ki se bo prej ali slej odprlo Jugoslovanom na Balkanu, če jih ne bodo prehiteli tujci. Z ozirom na vse to bi bilo res želeti, da se tudi mi otresemo pobožne vere v edino zveličavnost gimnazije ter se v večji meri posvetimo strokovnim študijam, ki vedejo v praktične poklice. In v kolikor bi

k temu pripomogla reforma srednje šole, kot jo predlaga prof. Hartwig — in gotovo bi precej pripomogla — v toliko, mislim, bi jo smeli ravno Slovenci z veseljem pozdraviti.

Visokošolski vestnik

Desetletnica hrv. kat. ak. društva »Hrvatske«. V nedeljo, dne 8. junija, je proslavilo imenovano društvo svoj desetletni jubilej v ožjem krogu svojih članov, članov »Danice« in zastopnikov »Zarje«, »Polonie« in »Lipe«. Po sveti maši smo se zbrali v hotelu »Zur Post«, da damo tihim, svečanim mislim ob prošnji za božji blagoslov izraza v lepih, toplih besedah in navdušenem petju. Ob slovesnem momentu desetletnice so se vzbujali spomini, izražale čestitke in veselje ter budile nade skupnega dela za bodočnost na podlagi realnih predpogojev, ki so tu z desetletnim obstankom hrvaškega katoliškega akademičnega društva. Tako se je član »Hrvatske« tovariš V. Šprajcer spominjal neznatnih početkov, malega števila delavcev, spominjal se je zgledov, ki se vedno bolj krčijo, zgledov, ki so s prepričanjem, z ljubeznijo do dela in z navdušenjem zasnovali podlago hrvaškega katoliškega organizma na Dunaju in z istimi faktorji šli na delo za njegov razvoj in procvit. Kakor je bil ta referat specialna slika, tako je t. č. predsednik »Hrvatske« tovariš Bašić v predidóčem pozdravnem govoru naslikal kulturno ozadje ob početku naših organizacij. Tako sta čestitala predsednik »Danice« tovariš Koblar in zastopnik »Zarje« tovariš D. Masič mlademu društvu v zmislu vzajemnosti med Hrvati in Slovenci, tako čestitala v imenu severnih bratov predsednik češke »Lipe« tovariš Gaja in zastopnik »Polonie«. Vmes pa je daničin zbor, pomnožen s člani iz »Hrvatske«, pod vodstvom č. g. dr. F. Kimovca — isti zbor je pel tudi pri sveti maši — s slovensko in hrvatsko pesmijo spominjal na domovino, ki ji hočemo dati nova pota napredka, prešinjenege z duhom katoliških načel. — Minuli so že dnevi, ko smo se ozrli na desetletno delo, nastopil je zopet delavnik s svojo slastjo vednega dela, vednega stremljenja, pa duh katolicizma naj dá »Hrvatski« novih moči, novih silnih motivov za dosego njenih idealov. Ti ideali so vsakega kat. ak. društva, mislim, pošiljati domovini značajne katoličane in značajne narodnjake in v tem delu naj se ne utruđi.

V—r.

Češko kat. dijaštvo priredi v letošnjih počitnicah več sestankov, in sicer: 20. do 21. julija za južnočeško kat. dijaštvo v Budjevicah; 3. do 4. avgusta sestanek za severno Moravsko

v Vlaških Miziřičih; 10. do 11. avgusta v Brnu pokrajinski sestanek; 7. do 8. septembra zboruje dijaška sekcija pri splošnem kat. shodu v Kolinu. Poleg teh sestankov se vrši še več manjših pokrajinskih sestankov na Češkem in Moravskem. Duhovne vaje imajo češki akademiki v Pragi, Kralj. Gradcu, Brnu in Velehradu. I. Ž.

Tekom počitnic se ustanovi hrvaška in štajerska podružnica S. D. Z. Štajerska podružnica priredi pet sestankov in veselic, ravno tako je pridno na delu koroška. Druge podružnice imajo že povečini določen počitniški načrt. Letos se mora delo poživiti in zavzeti širše dimenzije. Podružnice opozarjamo, da poročajo osrednjemu odboru o svojih občnih zborih, ki se morajo vršiti pred kat. shodom, ko bo tudi občni zbor S. D. Z. Vsaka podružnica revidiraj v svojem okrožju obstoječe ljudske in dijaške knjižnice.

Koledarček kat. nar. dijaštva za l. 1913./14. izide pred kat. shodom in prosimo vse tovariše akademike, bogoslovce in srednješolce, da si ga takoj naročijo in plačajo. Vsak naj pomisli, koliko stroškov imamo že leto za letom z izdajanjem koledarčka. Ko bi storil vsak svojo dolžnost, bi ne bilo treba tarnati in prositi. Torej! I. Ž.

Člane S. D. Z. vabimo na abiturientski sestanek v Logatecu dne 3. avgusta t. l. Vabljeni so predvsem tovariši z Notranjskega, ker bo ob tej priliki tudi razgovor glede ustanovitve notranjske podružnice S. D. Z. Odbor.

Knjige za S. D. Z. Tovariši, naj ne bodo gluha Vaša ušesa! Celo leto prosimo, pa ga ni, ki bi se nas hotel odkrižati vsaj z malenkostjo. Ali je čisto izginil čut dolžnosti, zavest, da je poklican vsak član delati za skupni namen društva z vsemi sredstvi, ki se mu nudijo, oziroma so po njegovih razmerah posebno pripravna in lahko izpeljiva. In med nameni S. D. Z., ki se ne izpolnujejo, je prvi delo za ljudsko prosveto, in med različnimi sredstvi, ki se ne uporabljajo, je tudi nabiranje knjig in ustanavljanje dijaških in ljudskih knjižnic. Tovariši, tu reformirajte radikalno, pa ne v organizaciji in ne v odboru. Odbor vodi delo članov k skupnemu smotru, in če dela ni, kaj naj vodi? Ali mislite, da ste že zadostili svoji društveni dolžnosti, če ste plačali krono in izvolili odbor, ki naj dela, Vi pa roke navskriž? Da, reforme je treba, toda reforme »in membris«, ne »in capite«. Kamen do kamna palača. Kar se posamezniku zdi malenkost, je lahko bistven del k celi stavbi. Trpimo na megalomaniji, hočemo samo višje kvalificiranega dela! In pri tem napravimo usodno zmoto, da smatramo bistvene stvari za malenkost. To delamo povsod, a poka-

zati hočem ta pojav samo pri knjižnicah, za kar se nam gre. Vsi mi priznate važnost ljudskih knjižnic za ljudsko izobrazbo in dijaških knjižnic za našo organizacijo. Po naši velikopotezni politiki jih hočemo tudi ustanavljati. Zdaj pa pride takozvana malenkost: odkod dobiti knjige? Zbiraj, nosi skupaj drobec za drobcem, kamen za kamnom. Vsak je bistven. Slovenci smo revni, slovenske knjige so drage; zato je dvakrat škoda, če ležijo kje v prahu, mesto da bi prišle na prostor, kjer bi bile v splošno uporabo in splošno korist. Kdo nam bo nabral knjig, če jih sami ne bomo, in kdo ima lepšo priliko? Porabite priliko in storite svojo dolžnost, da bo pognalo nebroj svežih mladik na deblu S. D. Z. Knjige pošiljajte na naslov: Dore Masič, stud. iur., Ljubljana, Vrhovčeva ulica št. 11.

Srednješolski vestnik

Letošnji sestanek slov. kat. nar. abiturientov se vrši v Logatcu dne 3. avgusta, in sicer po naslednjem sporedu: V soboto, dne 2. avgusta, ob 8. pozdravni večer. V nedeljo, dne 3. avgusta, ob 8. zjutraj sveta maša. Po maši slavnostno zborovanje v »Ljudskem Domu«. Popoldne ob pol 3. uri Meškova igra »Mati«. Po igri veselica z godbo in petjem. Sestanek je obvezen za vse abituriente. Vsi drugi tovariši so nam dobrodošli. Natančnejši spored objavi dnevno časopisje.

Pripravljalni odbor.

Socialni vestnik

Organizacija predavanj. Vzbudite zanimanje za predavanja v naših izobraževalnih društvih. To slišimo vsak dan. Ta klic je deloma upravičen, deloma ne. Pa bodisi kakorkoli, gotovo je, da se premalo predava; zato se mi zdi potrebno, da smo si na jasnem, kako in kaj se naj predava. Smotreno ljudsko izobraževanje zahteva organizacije, gotovega načrta, sicer je vse delo polovično. Nujno potrebna je organizacija predavanj v celi naši izobraževalni organizaciji. Dijaštvo naj bi izvedlo to delo potom S. D. Z. tako-le: Vsaka podružnica, še bolje pododbor, sestavi po številu in stroki svojih članov načrt predavanj, razdeljen v več tečajev. En tečaj naj bi obsegal tri, štiri ali pet predavanj, ki so v gotovi zvezi med seboj, ni pa neobhodno potrebno. Število predavanj enega tečaja bi bilo odvisno od števila dijakov, ki ne bivajo v prevelikem teritoriju. Tvarina bi se morala ravnati v prvi vrsti po stroki predavatelja. Diletantizem ni na mestu. S tem še ni rečeno, da ne

sme govoriti o stvari, ki ne spada neposredno v njegovo stroko. Izven svoje stroke naj obravnava to, kar se zahteva od človeka, splošno izobraženega. Tovariši enega tečaja se temeljito pripravijo in predavajo isto stvarino v treh, štirih ali petih družtvih, tako da so imela društva menjaje celoten tečaj. Red predavanj v posameznih družtvih je različen. Zato bi ne smelo biti eno predavanje podlaga drugemu. Podružnica bi morala voditi natančen zapisnik, kaj in kje se je predavalo, sicer bi bilo mogoče, da se snov predavanja v družtvih ponavlja, v drugih pa izostane. Na ta način bi se doseglo smotreno in urejeno izobraževanje slovenskega naroda. Vsi bi slišali isto, ista šola za večji okoliš. Načrt predavanj bi se moral narediti za par let, vsaj v glavnih obrisih. Z majhnim trudom bi se dalo mnogo doseči.

Ivan Žgur.

Kultura in verstvo

Predlogi in resolucije za dijaško zborovanje. Prvi referat: Dijak-katolik (ref. bog. Frančišek Rupnik). Poročevalec predlaga sledeče resolucije:

1. Katoliški dijak mora predvsem skrbeti, da vzvišena načela, ki mu jih razodeva sveta vera kot zvezde-vodnice za življenje in delovanje, jasno spozna in je neomajno prepričan o njihovi resničnosti.

2. Zato je nujno potrebno, da se med dijaštvom povzdigne in vsestransko goji versko apologetični in filozofični študij. V ta namen naj posebno »Zora« prinaša v vsaki številki vsaj en članek take vsebine.

3. Katoliški dijak mora vedno in povsod odločno kazati v besedi in dejanju svoje prepričanje. Zaveda naj se vsak, da mora biti vse njegovo življenje in delovanje za verske nasprotnike najlepša apologija krščanskih načel.

4. Kot ud svete katoliške Cerkve se katoliški dijak vdano in brez one pogubne kritike uklanja vsem njenim določilom in naredbam, ker je prepričan, da si more le v teh mejah čista ohraniti katoliška načela.

5. Kot organizator svojega naroda hoče katoliški dijak delati z vsemi silami na to, da ljudstvo ohrani vero svojih dedov; zato naj bo vse politično, gospodarsko in socialno izobraževanje naroda skoziinskoz prešinjeno s krščanskimi idejami.

Tovariš iur. Miloš Zavادلal (»Dan«), ki ima referat: »Nujnost reorganizacije narodno obrambnega dela in naše naloge«, stavi sledeče predloge:

I. »Slov. Straža« naj nastavi v svoji pisarni stalno in izvežbano osebje. V to svrho naj razpiše podporo za tistega akademika v Pragi, ki bi se sam nastanil nekaj časa v pisarnah čeških obrambnih društev in bi potem svojo prakso uveljavil v pisarni »Slov. Straže« ob počitnicah.

II. Stroga omejitev izdatkov »Slov. Straže« le v izključno narodno-obrambne namene v ožjem zmislu.

III. Ustanovitev »Narodnega sveta« iz vrst državnih in deželnih poslancev, iz zastopnikov naše žurnalistike, naših obrambnih društev itd.

IV. Redno izdajanje »Narodno-obrambnega Vestnika« v manjšem formatu, ki bi naj bil glasilo naših manjšin.

V. Izvede naj se kataster vseh obmejnih vasi, predvsem v svrhu občinskih volitev, da bomo imeli pregled ogroženih krajev, njih nazadovanje in napredek.

VI. Pozivlja se vse slovensko politično časopisje, da posveča več pozornosti narodno važnim dogodkom in da vpliva s svojimi članki v večji meri na narodno vzgojo svojih čitatelev; pri dnevnikih naj bo določen v to svrho stalen referent.

V stavljenih predlogih naj najde »Slov. Straža« opore in delavcev v vrstah kat. narod. akademikov, v to svrho predlagam:

1. Pozivlja se slovensko katoliško dijaštvo, da se v večjem številu odzove vabilu v Prago, da se tam seznanijo teoretično z manjšinskim delom.

2. Uredništvo »Nar.-obrambnega Vestnika« naj sprejme dijaštvo. V to svrho naj se ustanove pri naših akademičnih društvih stalni obrambni klubi, ki naj predvsem skrbijo: a) da so naročeni na vse naše in sovražne manjšinske liste; b) da tvorijo del naših akademičnih knjižnic manjšinska literatura.

3. »Slov. Straža« naj razpiše podpore za potovanje po obmejnih krajih tistim članom klubov, ki pokažejo agilnost in zmisel za obrambno delo in ki se zavežejo, da svoje podatke in izkušnje objavijo v »Obrambnem Vestniku«.

4. Dijaštvo naj skrbi, da se zmisel za narodno-obrambno delo razširi tudi med ljudstvom, v to svrho predlagam: a) podružnice S. D. Z.: oživite zopet zanimanje za dijaška predavanja v naših izobraževalnih društvih o našem narodnem življenju; b) podružnice S. D. Z. naj smatrajo za svojo prvo dolžnost ustanoviti podružnice »Slov. Straže«, oziroma skrbeti vsaka v svojem ozemlju, da ne zaniknejo; c) oživi naj se ustanavljanje obmejnih knjižnic in k zbiranju knjig naj se pritegnejo predvsem srednješolci.

5. V svrhu popularizacije naše obrambne družbe in pridobitve novih dohodkov naj prirede podružnice S. D. Z. letno v

svojem okrožju med izobraževalnimi društvi splošen cvetličan dan v zvezi s primernimi slavnostmi (govori in zabavami).

Tretji referat: Katolicizem in moderna literatura (tovariš phil. Franc Koblar) poudarja načelno in zgodovinsko stališče.

Tov. iur. Dominik Žvokelj, ki referira o ljudski izobrazbi, ni mogel sestaviti do tega časa svojih predlogov. Da se bodo mogli tovariši dovolj pripraviti na stvarno debato, pošljemo predloge vsem podružnicam S. D. Z. do konca julija.

Ponovno prosimo vse tovariše, da pošljejo čimprej eventuelne predloge centralnemu odboru v Ljubljano.

O d b o r.

Listnica uredništva

Popravek med drugimi, manj bistvenimi: Druga vrsta, druga beseda v četrti kitici »Pesem volkov« »robec«, popravite v »gobec«.

Tov. Fr. Ž—u: Tvoji izprehodi so nekaj ženialnega, samo to je škoda, da so Tvoje misli utopija in ne idealizem. Premisli vse in potem se boš potrkal po čelu in rekel: »Da so ljudje tudi lačni, tega nisem vedel.« Kar se pa tiče »Zore«, čitaj zadaj članek tov. Remca.

Gospodični V. P. B.: Rokopis prepozno prejel, sicer ste pa preveč poredni. Historijo o »Herzpinklerlu« že ocenim prihodnjič.

Tako je konec mojemu provizoričnemu uredništvu. Žal mi je, da ne morem ustreči tovarišem, ki so izrazili željo, naj obdržim. Prevzel sem vse to na izrecno prošnjo tov. Majcena, ker je bil sam preobložen z delom, prevzel le provizorično. Urednik »Zore« mora bivati nepretrogoma na Dunaju, drugače je redno izhajanje in pa tudi pregled čez prvi del onemogočen.

Članke za prvo številko blagovolite pošiljati na naslov: **Vinko Tavčar, stud. phil., Tržič, Kranjsko.** Srednješolci pa za Lep. prilogo od 1. avgusta dalje do preklica: **Narte Velikonja, stud. iur., Tatinica, Babino polje, Mljet (Melada), Dalmacija.**

Ob koncu pa moram še izpolniti svojo dolžnost in se prsrčno zahvaliti tovarišem, ki so se odzvali na moj privaten poziv k sotrudništvu. Imena so v listu, zato je naštevanje nepotrebno. Držimo se tudi nadalje tistega starega še, ki še zmerom velja: »Ora et labora!«

Iskren pozdrav!

Narte Velikonja.

LEPOSLOVNA PRILOGA

Narte Velikonja:

Mladost.

Pa smo osamljeni pod božjim nebom;
nočemo zvezd, ki so davno umrle,
nočemo sanj, ki so solnce zaprle:
vse to nazaj! —

Tisto zapojmo o svobodi zlati,
svobodi, ki je živela med nami,
pa smo jo — slepci — zakrili z gorami
vsi do sedaj ...

Svoboda, svoboda! — Ali kaj čutiš
sebe na zemlji, pripetega h grudi?
Dvigni se, dvigni in sebi se čudi:
„Kaj je nemoč?“ —

Kaj je nemoč? — To le laž je edina! —
Padel golob je v pretemno gledišče? —
S kljunom si vrat naj črez sedeže išče,
prhne naj v noč!

Pa so sokole na peč priklenili,
pitali jih in prahu nametali
polno oko — in pri njih so ostali
sedem noči ...

Luč je predrla. — Otrokom nepaznim
s kremplji sokoli razdrli so kletke,
čutili v srcu odpor zoper spletke
lastnih oči ...

Mladcem prevara krvi ne izpije! —
Nočemo zvezd, ki so davno zamrle,
nočemo sanj, ki so solnce zaprle:
vse to nazaj! —

Svobodni stavimo, zidamo cilje
in jih podiramo sebe vsi prosti,
klanjamo Tebi se, zlati Mladosti,
za Tvoj smehljaj ...

Andreanov:

Bela jadra.

Veter bela jadra je razprl,
vzel s seboj jih na valove,
daljno in široko pot odprl,
dal v zavetje jim je skalnate gradove.

Plula jadra so brez doma... A brez doma — kje je cilj? —
Ko jim je zavabila sinjina
brez poti — za njimi in pred njimi tisoč milj
bilo ni spomina...

Andreanov:

In tebe še ni...

Ah, nocoj bo majeva noč —
in tebe še ni...
Čakam te, čakam te trepetajoč —
in tebe še ni...

Vse nebo mi žari,
polje žlahtnega vonja kipi...
vse v ljubezni gori —
in tebe še ni...

S. Volgín:

Ob slovesu.

Anita, Anita! Naj pijem napoj
minute za čas vekovečni,
da v dušo utrujeno leže pokoj,
ki družil dve srci je srečni.

Poglej! Preko polja mrakovi hité,
v daljavi se sence gubijo
ko ure preteklosti sladke bežé
mi prožijo roke: addio!

Proč s temo, Anita! Naj solnce blišči
na to razorano poljano,
naj pesem mladostna iz duše kipi
in poje srcé razigrano!

Ne joči! Na mojem obrazu je smeh.
Vse vzdihne nekdanje bolesi
zaklenil sem v dušo, da v žalostnih dneh
bom sam jih premišljal po cesti.

S. Volgin:

Quantrain.

Ubil sem, kar majhnega v meni biló je,
na štiri strani sem razsul na vihar;
s ponosom moža sem prenesel vse boje,
zdaj sem triumfator: bolesti vladar.

Dolenjčev Cene:

Domotožje.

Večeren veter kot tajen pozdrav
igra se v peresih s topoli.
Glej tamkaj zadaj pa Krim je vzžarel
v solnčni glorioli.

In tamkaj na ono stran, tamkaj doli,
tamkaj si ti:
tako v zenici plamenček žari
od luči, oddaljene v mrak.

Ah, tam si ti! Da bi mogel do tebe
to minuto, nocoj!
»Veš, svet je večji kot naša polja!«
Morda zaželela bi vanj z menoj?

»A vendar ni tvoj in ti ne njegov!«
O, naša deželica:
ti sestra, ti mati, ti moja najslajša,
ti moja vsa in jaz ves tvoj!

A. Remec:

Naša najnovejša.

... in domovina v svojem snu
ne ve, da ni polarna zvezda, da je
Marko. St. Majcen, apoteoza.
(Zora XIX, 31.)

Če bi bil jaz spesnil te verze, bi jih najrajši napisal v album najmlajši naši moderni. Zakaj polarna zvezda, ki stoji nepremično nad severnim tečajem, naša literarna umetnost, ki bi morala blesteti kakor prikovana na zenitu nad našo kulturo po mnenju naše beroče in ne beroče publike, ta zvezda je za našo najnovejšo moderno obleдела in ugasnila. In mesto s starimi, trdnimi principi gre zdaj z Markom, ki ga je že Iv. Cankar sanjal, na nove poti, proti novim ciljem. In kdor jo hoče še prikleniti na staro mesto na firmament, dela isto kakor naravoslovec, ki metulja vjame, ga z iglo v tobak namočeno prebode, da umre lahke, hitre smrti, ga lepo preparira in natakne med druge mrtvece v lično škatljo. Za znanstvo je to lepa reč in za tistega, ki bo kdaj klasificiral našo najmlajšo moderno, tudi. A jaz grem rajši metulje gledat v pomlad, ko valovi veter po

cvetju in travi, in našo najmlajšo moderno čutim in pojmujem vse bolj, ko živim in se borim ob njej in z njo, kakor pa bodoči literarni zgodovinar, ki jo bo bogvekdaj registriral v našem slovstvu.

Karakterizirati našo najmlajšo je sedaj težko delo z malim ali nobenim uspehom. Laní se je pojavila beseda: novoromantika. A dete, ki se je tako nazvalo, je bilo že tedaj mrtvo in je zdaj že pokopano. Naša najmlajša je pa vse nekaj drugega. Rekel bi le to, da poti njenih zastopnikov ne tečejo vzporedno, pač pa radialno od centra, ki je: katoliška misel. In novoromantika je bil en tak radij, ki je že ugasnil. Drugi najmlajši pa so simboliki, realisti, idealisti in še marsikaj drugega. Toda jasno je, da spadajo skupaj. Vez, ki jih veže razen katoliške misli, pa odkrije bodoči literarni znanstvenik, ko bo imel rezultat naše najmlajše v celoti pred seboj.

Naši ljudje so pravzaprav že spoznali, da naša najmlajša ni več polarna zvezda. Zakaj nič kaj ne verujejo vanjo in ji tudi mnogo ne zaupajo, kakor vsak pameten človek mnogo ne zaupa človeku, dokler ne ve, kaj bo iz njega in kaj pravzaprav hoče. In če ta človek po svojem obnašanju in po svojih besedah kaže bolj zunanost in nazore, ki so v nasprotju s priznanimi, okamenelimi nazori in cilji, potem mu domovina sploh ne bo zaupala. In naša najmlajša je zavrgla gesla stare tradicije: piši tako, kakor drugi hočejo, da te bo vsakdo razumel; literatura naj se vrti krog kulture in občinstva. Vsled tega nebrižnost in nezaupanje od strani publike, vsled tega odklanjanje in disorientiranje kritikov ob katoliški literarni moderni, »ki še kipi in vre«.

Najprej to: naša najmlajša si ni postavila gesla *l'art pour l'art*. Če se to tudi prvi hip komu zdi, je krivo temu njeno neumevanje. Ker gre naša najmlajša nove poti, ne za Cankarjem, Župančičem, Meškom, Finžgarjem in Medvedom, marveč od njih dalje, je naši publiki še tuja in zdi se, kakor bi naši najmlajši pisali sami zase. A gotov sem, da pride čas, ko prebole naši kritiki in naše občinstvo ta najnovejši prevrat v literaturi, in takrat spoznajo, da nismo pisali sami zase. In pride čas, ko bo naša najmlajša oficijelno priznana, ko postane stara in nemoderna in ko bodo izšle iz nje nove smeri, ki jih mi še ne slutimo.

Dalje: pomanjkanje idealov. Kdor očita naši najmlajši to, je ali sploh ne pozna, ali pa napačno razume. Prvo načelo naše najmlajše je: ustvariti novo k a t o l i š k o moderno. Toda tega ne umevamo tako, da bi si izbirali izključno religiozne motive in da bi bila v vsakem delu kričeča tendenca na zunaj. Nikakor. Fineso v tem zmislu, ki diha iz naše najmlajše, čuti le tisti, ko jo do dna doume. In tisti bo vedel, da je v tem oziru daleč tudi pred občepriznanimi. Posebno kar se tiče erotike. Tiste poljube, mehke ustnice, dehteče lase, kipeče grudi in vsoropotijo, ki je neobhodno potrebna še sedaj vegetirajoči moderni, je naša najmlajša vrgla med staro šaro. In kdor se še kdaj izpozabi s temi stvarmi, jih dobi po prstih. Moji »Pavli« se je očitalo nekaj takega. Toda po krivici. To mi je najbolj

pokazala opazka priznanega kritika, ki mu ni ugajalo, da čepita dva mlada človeka cele pol ure na odru, ne da bi se poljubila. In v gorenjski metropoli je naša inteligenca bežala pred »Pavlo«. Prepričan sem, da ne pred njo, kakor sem jo napisal jaz, pač pa pred Pavlo, kakor je bila anatomska secirana v kritiki. Toda to le mimogrede. — Velikih, religioznih in občečloveških idealov naši najnovejši ne manjka. Ko ji bo dana prosta pot, ko se njeni principi izkristalizirajo, tedaj bo dala v tej smeri več nego se od nje pričakuje.

Principi naše najnovejše so in bodo: delati z vsemi dovoljenimi sredstvi za povzdigo naše kulture; iz celote in notranje nujnosti njenih del mora blesteti višja luč, pot navzgor mora peljati iz njih, pot k resnici, k lepoti, k dobroti, k Bogu, če tudi tega ne izreče direktno v besedah; scandalum pharisaicum ji ne bo nikdar ovira, ob kateri so spotakne; svoje proizvode polaga v roke zrelih ljudi, ne pa otrok.

Na zunaj se mora boriti naša najmlajša z velikimi težavami. Od strani občinstva — negacija vsled neumevanja in pomanjkanja volje ob umetnosti tudi misliti. Pravzaprav se mi smilijo ljudje iz občinstva, ki tožijo: Zdaj več čisto nič ne razumem, kaj vi mladi pišete. Blaženi Jurčičevi časi! — Naša doba nosi sploh pečat neumevanja in nenaklonjenosti do umetnosti. Večinoma vidi v njej vir zabave. Vsled tega varietè, kabalet in kino, ko drama in opera samevata. Nove poti v slikarstvu so predmet dovtipov; galerije obiskujejo tujci, razstave se finančno navadno ponesrečijo. Glasba pa gre svojo pot in širše občinstvo o njej sploh nič ne ve. (Eksempel: Novi Akordi.) Socialna plat našega življenja, politika, posameznikov boj za kruh — za vse to se ljudje bolj zanimajo, kakor za umetnost. Edino tolažljivo znamenje je, da se ta proces ne vrši samo pri nas, ampak po vsem kulturnem svetu. In če tudi pri nas zaglušni burna veselost poeta in pisatelja, ki si upa javno izreči besedo o umetnosti, naj mu bo to dokaz, da je govoril o nepravem času in da ga bo šele bodočnost umela.

Od strani kritikov je slišala naša najmlajša malo slabega in dobrega nič. Našim slovenskim kritikom manjka volje in časa, da bi se popolnoma posvetili študiju literature. Literat, ki sam tudi literarno dela; profesor, ki se postrani bavi s kritiko; človek, ki se je sam poizkušal s peresom in literarno pogorel; žurnalist, ki mora biti vse in znati vse — to so tipi naših kritikov. Vsled tega je njih kritični pogled negotov in nejasen, da nove smeri navadno prezrejo in jih šele zapazijo, ko z glavo treščijo vanje, ali bolje rečeno, one vanj. Samo en zgled. Ob balkanskih dogodkih toži kritik — ki pa ni iz naših vrst — da nimamo več Gorazdov in Gregorčičev, da nimamo slovenskega poeta, ki bi nam zapel epopejo balkanskega osvobojenja. Mož očitvidno ne pozna aksioma, da česar človek ni videl in doživel, tega tudi ne more opisati. In če to stori, je njegova umetnost pseudo-umetnost brez krvi in kosti. S tornistrom in puško sem že ležal in streljal v blatu in snegu po koroških gorah, pa bi še navadno vojaško vajo slabo opisal. In zdaj naj bi pesnil diti-rambe o balkanski vojski! Počakajmo, da bodo bulgarski in

srbski poeti, ki so se bili tam doli, izpregovorili svojo besedo, prestavimo jo potem na slovenski jezik in domovina bo imela večjo korist od njih, kakor od desetih mladih Gorazdov in Gregorčičev.

In vrhutega ilešičevanje, ki se je razraslo v vprašanje o skupnem jeziku med Hrvati in Slovenci. Prešeren živi nemara še v vsej naši najmlajši. Od novoilircev se nam kaže v literarnem oziru n. pr. Conte Vojnović (ali Voinovich?) s svojimi deli, ki uživajo svetovno slavo in ki bi naj kazala, kako visoko so hrvaški literati nad našimi. Jaz pravim, da bi bil Vojnović lahko Italijan, Francoz ali Anglež ravnotako kakor Hrvat. V njegovih svetovnoznanih delih ni prav nič hrvaškega, ampak je vse občečloveško, kakor bi bile tudi mnoge Župančičeve pesmi občepriznane po vsem kulturnem svetu, če bi bil Župančič — Conte Vojnović. S takim argumentom lahko plediram za svetovni jezik Esperanto, Ido ali kateregakoli. — Pri vprašanju o skupnem jeziku pozabljam, da je med nami in Hrvati temeljni razloček, ki bazira v narodni individualnosti, v zgodovini in razvoju. Slovenec je človek zakritega, notranjega dela, Hrvat tip zunanjega dela in bleščečih uspehov. Tu naglost, odločnost, a tudi obup nad neuspehi, pri nas premišljenost, počasnost in žilavost. Ključ do tega daje zgodovina. Med nemškim in laškim feudalizmom in hegemonijo smo rešili svojo narodno individualnost in smo se morali stoletja boriti zanjo, ko so Hrvatom sijale milejše zvezde vkljub Turkom in Mažarom. In mi smo morali odbiti naval kulturno močnejšega elementa, nego Hrvati. Vsled tega je Slovenec lirik, Hrvat epik. In poglejte politiko, tudi tam se pokaže razloček. Vrhutega je vprašanje o skupnem jeziku prezgodnje, dokler obstoji Cis- in Translajtanijska, in kovanje novoilirskih besed skok v negotovost. — Toda te vrstice so mi ušle iz peresa, da sem skoraj pozabil, da pišem o naši najnovejši, ki v teh dneh ne bo še odložila peresa in zavrgla Pleteršnika zavoljo hrv.-slov. vprašanja.

Naši založniki in mecenji! Tudi tu naši najmlajši ne cveto rožice. Mecenji so izumrli, le dobri gospod, ki je stal ob zibelki Murnove, Kettejeve in Župančičeve Muze, le on pomaga z blago roko tudi drugi generaciji, naši najmlajši. Naš založniški institut pa se pravda vsled Miklovih, Zal, Dimežev in drugih strahov kranjske dežele. Naša najmlajša pa tiho premišljuje, koliko bi lahko producirala, če bi se kdo zmenil zanjo... Tako pa se ne izplača in srednje dober teolog, filozof, medicinec ali jurist odvaga deset najboljših literatov v gmotnem stanju... A morda je boljše tako in rezultira iz tega: non multa sed multum. In vsled socialnih razmer, »ki zadušijo v kali vsako višjo potenco«, naša najmlajša ne bo omagala. Ravno v tem boju se razvije njena moč in samostojnost.

Pišem te vrste v »Zoro«, ki je sprejela našo najnovejšo prva pod streho. Zdi se, da se ji že odpirajo drugi domovi, toda prvega stana, ki ji je bil skromna domača hiša, najmlajša ododerna ne pozabi nikdar.

